

Tetradrachme fra Naxos på Sicilien. Sølv. Ca. 460 f.Kr. Møntens bagside viser en siddende satyr med drikkebæger. 3:1. Thorvaldsens Museum.

THORVALDSENS MØNTSAMLING

I Thorvaldsens Museum befinder sig, sammen med kunstnerens øvrige private samlinger, også en betydelig serie af antikke mønter. Thorvaldsens møntsamling omfatter efter den i 1850 udsendte katalog i alt 3467 mønter, hvoraf langt de fleste, 2794 stykker, efter den almindelige betragtningsmåde falder ind under betegnelsen græske mønter, mens de sidste 673 er romerske og byzantinske.

Desværre tillader manglen på arkivmateriale ikke en detailleret undersøgelse af Thorvaldsens forhold til de antikke mønter. Vi har ikke bevaret regninger eller dagbogsoptegnelser, der kan give os indtryk af samlingens vækst gennem tiden. Og så vidt vides, er der ikke i Thorvaldsens korrespondance fundet henvisninger til eller udtalelser om samlingen. En væsentlig årsag hertil er, at Thorvaldsen, formodentlig på grund af sin mangelfulde boglige uddannelse, var en yderst modvillig brevskriver, der kun greb til pennen under nødvendighedens allerstærkeste pres. I det følgende er jeg derfor henvist til at give et meget generelt billede af nogle af de personer og omstændigheder, som efter al sandsynlighed må have haft betydning for Thorvaldsens interesse for denne kategori af oldtidsminder.¹

Det er almindelig anerkendt, at den person, som havde størst betydning for den unge Thorvaldsens kunstneriske udvikling, var maleren Nicolai Abildgaard, professor ved Akademiet. Abildgaard gav tegning til en række fremragende medailler og var selv fra sin tid i Rom en ivrig samler af antikke mønter. Ved sin død i 1809 efterlod han sig en betydelig samling, der imidlertid først blev bortsolgt ved en offentlig auktion i 1817.² Auktionskatalogen omfatter 3776 antikke mønter, hvoraf 523 var græske. Blandt disse findes en række smukke sølvmønter, fortrinsvis fra Syditalien og Sicilien. Det er nærliggende at forestille sig, at de første antikke mønter, som Thorvaldsen har stiftet bekendtskab med, har været udvalgte stykker i Abildgaards samling.

Fig. 1. Tobias Sergel: N.A. Abildgaard (1743-1809). Portrætmedaillon. Gips. Diameter: 51 cm.
Thorvaldsens Museum.

I marts 1797 ankom Thorvaldsen til Rom og indledte sit godt 40 årige ophold i den evige stad. Her mødte han igen en mentor i skikkelse af arkæologen og numismatikeren Georg Zoega.³ Denne havde siden 1783 boet i Rom. Han havde af personlige grunde opgivet at vende tilbage til Danmark, hvor stillingen som leder af »Det kongelige Mynt- og Medaillecabinet« ventede på ham. Et giftermål med en ung romerinde og konverteringen til den katolske tro bandt ham til Rom, rent bortset fra at han kun

her ved den daglige omgang med de talrige antikke monumenter på gader og stræder såvel som i de store kunstsamlinger kunne opnå den dybe forståelse af den antikke kunst, som gjorde ham til en af den arkæologiske videnskabs grundlæggere.

Zoega var begyndt som møntforsker. Hans vigtige værk om de alexandriske mønter blev publiceret 1787.⁴ Og i årene fra 1799 til sin død i 1809 var han travlt beskæftiget med at erhverve antikke mønter, både enkelte stykker og hele samlinger, til møntkabinettet i København, hvor man på det tidspunkt ønskede at udbygge netop den antikke del af samlingen med henblik på publikationen af en videnskabelig katalog.⁵ Det må derfor anses for givet, at Zoega, der i det hele taget var den unge Thorvaldsens vejleder på den antikke kunsts område, også har udvidet hans kendskab til de antikke møntserier. Han har på dette som på andre punkter bibragt Thorvaldsen den dannelse og de kundskaber, som denne så hårdt savnede.⁶ Men den unge kunstners meget vanskelige økonomiske forhold i Romopholdets første år har næppe tilladt ham selv at samle antikviteter eller mønter i nævneværdigt omfang.

Ved Zoegas død i 1809 mistede Thorvaldsen sin kyndige vejleder. Men på dette tidspunkt var hans berømmelse som billedhugger allerede grundfæstet, og hans økonomi så meget forbedret, at han kunne påbegynde sin samlervirksomhed, der foruden mønter omfattede malerier, tegninger, antikviteter og bøger. Samme år som Zoega døde, stiftede Thorvaldsen bekendtskab med den unge arkæolog P. O. Brøndsted, der opholdt sig i Rom 1809-1810 på vej til sin store videnskabelige forskningsrejse i Grækenland, som strakte sig over årene 1810 til 1813.⁷ Brøndsted var allerede på dette tidspunkt begyndt at samle antikviteter og mønter, og rejsen gennem forskellige egne af Grækenland bragte en væsentlig forøgelse af hans græske serier fra de besøgte distrikter.

Forbindelsen mellem Brøndsted og Thorvaldsen var hjertelig og varm og underbyggedes yderligere under Brøndsteds ophold i Rom i årene 1819 til 1823, hvor han fungerede som dansk agent ved pavestolen. Den fælles interesse for antikviteter og mønter har været med til at føre disse to ret forskellige naturer sammen. Og vi tager næppe fejl, når vi antager, at

Fig. 2. Mønter fra Nicolai Abildgaards samling erhvervet til Den kgl. Mønt- og Medaillesamling.

a. Sølvstater fra Syrakus, ca. 300 f.Kr. Abildgaards auktionskatalog nr. 135 = *Sylloge Nummorum Graecorum Copenhagen* part 5, nr. 780.

b. Guldstater, Alexander den Store 336-323 f.Kr. Abildgaards auktionskatalog nr. 198 = *Sylloge* part 9, nr. 624.

c. Sølvtetradrachme fra Smyrna, 1. årh. f.Kr. Abildgaards auktionskatalog nr. 251 = *Sylloge* part 24, nr. 1119.

Alle mønterne er afbildet i naturlig størrelse.

fremvisningen og diskussionen af ny erhvervede mønter har optaget en betydelig del af den tid, de tilbragte i hinandens selskab.

I 1823 forlod Brøndsted Rom. Han var på dette tidspunkt meget optaget af at sikre udgivelsen af sine beretninger fra Grækenlandsrejsen. Blandt de foranstaltninger, han traf for at skaffe penge til publikationen, er een af særlig interesse for os. Mod pant i sin møntsamling og enkelte andre effekter optog Brøndsted den 26. maj 1823, umiddelbart før sin afrejse fra Rom, et lån hos Thorvaldsen på 2000 »romerske scudi«. Til gengæld for denne betydelige sum, der svarer til en pæn borgerlig indtægt for et par år, modtager Thorvaldsen 1756 græske og 555 romerske mønter, de sidste fordelt på to af guld, 100 af sølv og 453 af bronze. Desuden et uspecificeret antal dubletter af græske og romerske mønter samt en del moderne sølvmønter. Lånet skal tilbagebetales i rater i løbet af »henved et Aarstid«. ⁸

Således kom det nu ikke til at gå. Brøndsted havde bedømt sine muligheder for at betale lånet tilbage noget optimistisk. Mens han arbejdede

Fig. 3. Bertel Thorvaldsen: Georg Zoega (1755-1809). Tegning, sortkridt.
Udsnit. Højde: 22,6 cm. Thorvaldsens Museum.

de i Paris og London på at få sine værker publiceret, forblev mønterne hos Thorvaldsen i Rom. I et brev fra 5. februar 1825 lover Brøndsted et afdrag på 1000 scudi, som han vil betale »til næste maj eller senest juni«. Men i 1827 må han meddele, at forskellige vanskeligheder med den engelske udgave, der udsprang af hans første forlæggers bankerot, er skyld i, at betalingen endnu ikke har fundet sted.⁹ Nu vil han snarest betale og tilføjer som en munter sidebemærkning »Pas endelig paa mine græske Mynter, bedste Thorvaldsen, at man ikke stjæler dem fra dig«.

Her viste Brøndsted næsten profetiske evner, for i marts 1829 forsvandt

en del mønter fra Thorvaldsens lejlighed i Rom, deriblandt også nogle af Brøndstedes. Tyveriet blev sådan set opklaret, men efter at den »uværdige person«, der var skyldig, havde underskrevet en erklæring om, at tabet skyldtes hans mangel på påpasselighed og påtog sig det fulde erstatningsansvar, blev sagen dysset ned. Desværre fik Thorvaldsen kun en del af tyvekosterne igen. En dag blev en pakke kastet fra gaden ind gennem et åbentstående vindue i hans atelier, og en del af de bortkomne mønter fandtes heri. En for Thorvaldsen pinlig omstændighed var, at nogle af Brøndstedes mønter stadig var blandt de savnede.¹⁰

I 1833 skulle den danske korvet »Galathea« bringe en del af Thorvaldsens arbejder tilbage til Danmark. I den anledning kom det til en uoverensstemmelse mellem Brøndsted og Thorvaldsen. Skønt Brøndstedes gæld ikke var afdraget (efter 10 års forløb!) ønskede denne at få sine mønter sendt til København, hvor han fra 1832 havde fået mere faste forhold gennem udnævnelsen til Direktør for Det kgl. Mynt- og Medaillecabinet. Meget naturligt ønskede han at kunne bruge sin samling i studieøjemed. Fra Brøndsted er bevaret tre breve til Thorvaldsen angående denne sag.¹¹ Den 24. april 1833 skriver Brøndsted fra Paris og omtaler nærmest i forbifarten, at han gerne vil have en del bøger og manuskripter samt sin »smukke græske Myntsamling som Du ... har i Forvaring« sendt til København sammen med Thorvaldsens værker. En mere detailleret gennemgang af de praktiske problemer i forbindelse med forsendelsen findes i et brev fra 6. juli fra København. Det hedder heri: »og i Henseende til min græske Myntsamling (som jeg ogsaa her vil behøve) vilde jeg bede Dig om at paasee at hver enkelt Mynt bliver indsvøbt i tyndt Papir og den hele Samling derpaa oprullet i Pakker, at Transporten ikke maa aarsage Gnidning«. Senere i samme brev lover Brøndsted at ordne sit økonomiske mellemværende med Thorvaldsen »deels i December Termin (1833), deels i næste Aars Junitermin«.

Mens disse breve er hjertelige i tonen, har piben fået en noget anden lyd i det sidste brev fra 20. august 1833. Thorvaldsen har nægtet at udføre de tilsendte instrukser under foregivende af, at de kom for sent. Dette stempler Brøndsted med rene ord som et påskud. Sine bøger og manuskrip-

Fig. 4. Mønter fra P. O. Brøndstedts samling, nu i Thorvaldsens Museum, sammenstillet med de tilsvarende afbildninger i Brøndstedts *Voyages et recherches dans la Grèce I-II*, 1826-1830. 1:1.

- a. Bronzemønt fra Delphi, 2. årh. e.Kr. Müller B 328 = *Voyages I*, s. XX, fig. II.
- b. Sølvdrachme, Athen, 6. årh. f.Kr. Müller A 32 = *Voyages I*, s. 118, note 14.
- c. Sølvstater, ukendt møntsted (Thera?), 6. årh. f.Kr. Müller A 15 = *Voyages I*, s. 84, fig. XXVIII.
- d. Sølvdidrachme, Milet, 4. årh. f.Kr. Müller B 1453 = *Voyages II*, s. 266, fig. LVI.

ter vil han under alle omstændigheder have sendt til København. Om mønterne skriver han: »... saa maa jeg bemærke at Du har fuldkommen Pant nok for de to tusinde Scudi jeg skylder Dig i min skønne græske Myntsamling hvoraf jeg ikke forlanger en eneste udleveret førend Du af mig, ved din Hjemkomst, imodtager Dine Penge«.

Hvordan det gik med Brøndstedts manuskripter vides ikke. Men bøgerne og mønterne forblev hos Thorvaldsen i Rom, indtil han i 1838 definitivt flyttede tilbage til Danmark. En af grundene til Thorvaldsens holdning i

denne sag, udover det rent økonomiske, kan have været, at Brøndsteds samling ikke var helt i orden efter det ovennævnte tyveri i 1829.

I 1840 dukker sagen op igen, idet Thorvaldsen nu overdrager sin stadig ubetalte fordring på Brøndsted til »Komiteen for Oprettelsen af Museet for mine Samlinger« og anmoder denne om at indfordre beløbet, for at det kan komme det fremtidige museum til gode.¹² Noget sådant skete imidlertid ikke, inden Brøndsted døde i 1842. Hans mønter blev således stående sammen med Thorvaldsens egen samling, men i en kiste for sig selv, således at de to samlinger ikke blandedes.

Efter Thorvaldsens død og indvielsen af hans museum i 1848 blev ansvaret for samlingerne overdraget til Carl Ludvig Müller.¹³ Denne havde truffet Thorvaldsen i Rom på en studierejse i 1830'erne. Hans tidligt afdøde broder, historiemaleren Adam Müller, havde haft nær tilknytning til den store billedhugger, der købte et af hans sidste malerier til sin private samling. Carl Ludvig Müller havde i 1841 opnået ulønnet ansættelse ved Møntkabinettet. I 1847 blev han fast ansat og arbejdede lige til sin død i 1891 i samme institution, fra 1865 som Møntsamlingens direktør. Det er naturligt, at Müller med denne baggrund nærede en særlig interesse for Thorvaldsens møntsamling, og allerede i 1850 forelå hans katalog over mønterne på dansk, suppleret det følgende år med en fransk udgave for det internationale publikum.¹⁴

Müller begyndte med at indlemme P. O. Brøndsteds mønter i Thorvaldsens samling, men betegnede dem i katalogen med et B, således at deres proveniens stadig er klar. Dog må det nævnes, at ganske mange mønter fra begge samlinger, der regnedes for dubletter, blev udskilt og bortsolgt.¹⁵ Ved opstillingen af de græske mønter viste Müller stor originalitet. I stedet for slavisk at følge det gængse geografiske system, der var udarbejdet i slutningen af det 18. årh. af den bekendte numismatiker Joseph Eckhel i Wien, foretrak Müller at lave sin egen, mere historisk prægede, disposition. De antikke, ikke-romerske mønter blev efter deres oprindelse og efter deres indskrifter fordelt på tre klasser: Græske Folk, Fremmede Folk, Romerske Colonier. Inddelingskriteriet er sproget – græsk, forskellige ikke-græske sprogområder, latin. Denne inddeling, specielt udskillelsen af den anden

Fig. 5. P.-J. David d'Angers: P. O. Brøndsted (1780-1842). Portrætmedaillon. Bronze. Diameter: 14,5 cm.
Den kgl. Mønt- og Medaillesamling.

gruppe, »Fremmede Folk«, måtte være naturlig for en forsker, der som Müller havde en udpræget filologisk baggrund med tyngdepunktet i semitisk filologi.

Mønterne fra de græske folk optager langt den største del. De ca. 2400 mønter i dette afsnit er delt i tre kronologiske underafsnit med betegnelserne: »A. Før Midten af det femte Aarh. f.Chr.«, »B. Fra Midten af det 5th Aarhundrede f.Chr. indtil det romerske Kaiserdømme« og »C. Under det

romerske Kaiserdømme«. Denne inddeling var på dette tidspunkt den almindelige inden for den klassiske arkæologi og genfindes f.ex. i Christian Jürgensen Thomsens opstilling af de antikke vaser i det nyoprettede Antik-cabinet.¹⁶ Thomsens periodeinddeling, som han udviklede i 1852, har den samme tredeling. Thomsen giver ingen tidsangivelser, men en sammenligning med Müllers stilistiske betragtninger lader ingen tvivl om, at de begge følger den samme kronologi.

I Thomsens prægnante sprog lyder inddelingen således:

1. det archaistiske, det, som enten selv er det gamle, eller arbejdet i den ældre Smag og Stil,
2. Kunsten og den antikke Tid i sin Glands og Skjønhed,
3. Tilbagegangen og det stærke Nedfald af Kunsten.

En alvorlig mangel ved Müllers katalog var det meget begrænsede illustrationsmateriale. På fire placher er aftegnet i alt 38 mønter, hvad der selvfølgelig er ganske utilstrækkeligt. Til gengæld er Müllers verbale beskrivelser af mønterne gennemgående af meget høj kvalitet. Hans text er klar og nøjagtig, og alle detaljer beskrives med den største omhu. Men til brug for moderne studier kan selv den bedste beskrivelse ikke erstatte illustrationerne. Og de romerske og byzantinske mønter er kun registreret ganske summarisk.

Hvad selve samlingen angår ligger hovedvægten ganske klart på de græske møntserier fra de to første perioder. Her er der nu en markant forskel mellem serierne fra det vestlige og fra det østlige middelhavsområde. Mens praktisk talt alle mønterne fra Syditalien og Sicilien hidrører fra Thorvaldsens egen samlervirksomhed (naturligt nok, da det største marked for disse mønter fandtes i Rom), så stammer cirka halvdelen af mønterne fra de østlige områder fra Brøndsteds samling. Udvalgte stykker af disse er publiceret af Brøndsted i hans to bind af *Voyages et Recherches dans la Grèce*,¹⁷ og enkelte andre er optaget i Mionnets store samleværk¹⁸ med udtrykkelig angivelse af, at de stammer fra »Cabinet de M. Brøndsted«. Denne benyttede altså sin samling som en udpræget videnskabelig studiesamling, hvad den i høj grad også bærer præg af i sit hele anlæg. Bronzemønterne er langt i overtal, og blandt disse dominerer småmønter-

Fig. 6. Udvalgte sicilianske mønter fra Thorvaldsens samling. 1:1.

a. Syrakus, tetradrachme af »Demarateion«-serien. Müller A 194.

b. Leontini, tetradrachme. Müller A 185.

c. Leontini, tetradrachme. Müller A 184.

d. Katane, tetradrachme. Müller A 181.

e. Naxos, tetradrachme. Müller A 180.

ne. Det er øjensynligt den enkelte mønts betydning som historisk dokument, der interesserer Brøndsted, mere end den rent æstetiske værdi.

Som møntsamler var Thorvaldsen ganske vidtspændende. Hans omgang med Abildgaard, Zoega og Brøndsted havde udvidet hans sans for antikke mønter i det hele taget. Men blandt hans græske mønter fra Syditalien og Sicilien er en række af den græske møntkunsts ypperligste frembringelser, udvalgt med den store kunstners dybe indføling i den græske formverden

Fig. 7. Carl Ludvig Müller (1809-1891),
Thorvaldsens Museums første inspektør. 1868.
10,6×6,7 cm. Den kgl. Mønt- og Medaillesamling.

og en for den tid usædvanlig sans for den arkaiske og den strenge stils kunst. Særligt kan fremhæves en gruppe på fem sølvtetradrachmer fra de sicilianske byer Syrakus, Leontini, Katane og Naxos. Disse mønter dateres normalt til ca. 479 (Syrakus-Leontini) og ca. 461 f.Kr. (Katane og Naxos). Men fornylig er der foreslået en ny kronologi, som vil placere samtlige disse mønter i det korte tidsrum mellem 465 og 460 f.Kr.¹⁹ Hvis denne tidsfæstelse holder stik, er det muligt, at alle fem mønter i Thorvaldsens samling hidrører fra et samlet fund. Hvordan det nu end forholder sig, så er alle disse fem mønter så velbevarede, at hver enkelt må regnes blandt de allerbedste af sin slags. Stærkere end alle andre mønter i samlingen vidner denne prægtige lille gruppe, som af Müller og samtiden placeredes i

perioden før den græske kunsts virkelige blomstring, om en ubestikkelig kvalitetssans hos Thorvaldsen.

Møntsamlingen i Thorvaldsens Museum er således et værdigt monument over både P. O. Brøndstedts og Thorvaldsens indsats som møntsamlere. Den rummer et i sig selv interessant numismatisk materiale, som bør gøres tilgængeligt for den internationale forskning. Det er nu ca. 150 år, siden Thorvaldsen skænkede sine samlinger, inklusive de antikke mønter, til sin fødeby. Müllers katalog fra 1850 er et såre fortjentsfuldt værk. Men tiden må siges at være kommet for udgivelsen af en ny gennemillustreret katalog, der kan genoplive og uddybe kendskabet til Thorvaldsens samling.

Otto Mørkholm

Noter

1. Oplysningerne i det følgende er i almindelighed hentet fra Just Mathias Thiele, *Thorvaldsens Biographi* I-IV (København 1851-1856). Citeret i det følgende som Thiele.
2. *Catalogus numorum veterum Graecorum et Romanorum quos olim possidebat Nicolaus Abildgaard ... die XXVII octobris A. MDCCCXVII sub hasta vendendos* (Haunia). I et brev fra 1776 omtales Abildgaards samling af antikke mønter. Se Victor Hermansen, *Fra Kunstkammer til Antik-Cabinet, Antik-Cabinettet 1851* (København 1951), s. 44.
3. Om Georg Zoega som numismatiker se Otto Mørkholm, *The Danish Contribution to the Study of Ancient Numismatics 1780-1880, Den kongelige Mønt- og Medaillesamling 1781-1981* (København 1981), s. 123 ff.
4. *Numi Aegyptii imperatorii prostantes in Museo Borgiano Velitris adiectis praeterea quotquot reliqua huius classis numismata ex variis museis atque libris colligere obtigit* (Rom 1787).
5. Christian Ramus, *Catalogus numorum veterum Graecorum et Latinorum Musei Regis Daniae* (København 1816).
6. Jævnfør den bekendte udtalelse af Zoega i et brev til Münster af 4. oktober 1797. Thiele II, s. 16-17.
7. Om P. O. Brøndsted som numismatiker se Mørkholm, anf. værk (note 3), s. 138 ff.
8. Afskrift af overenskomst mellem Thorvaldsen og P. O. Brøndsted. Original findes i papirerne vedrørende Thorvaldsens Museums oprettelse (løbenr. 173a).
9. Breve i Thorvaldsens Museums arkiv 1825/14 og 1827/101.
10. Se Thiele II, s. 365 f.
11. Brevene er registreret i Thorvaldsens Museums arkiv som nr. 1833/43, 1833/71 og 1833/92. Sagen er omtalt i ret vage vendinger hos Thiele II, s. 491 f.
12. Se papirerne vedrørende Thorvaldsens Museums oprettelse (løbenr. 172-3), dateret 5. september 1840.
13. Om Carl Ludvig Müller se Mørkholm, anf. værk (note 3), s. 148 ff.
14. *Fortegnelse over de antike Mynter i Thorvaldsens Museum* (København 1850); *Description des monnaies antiques au Musée Thorvaldsen* (København 1851).
15. *Antike Mynter tilhørende Thorvaldsens Museum som vil blive bortsolgte ved Auction ... i Slutningen af Marts 1866*. (København 1866). Katalogen omfatter 337 numre med i alt godt 1000 mønter, der næsten alle betegnes som *maadeligt* eller *slet conserveret*.
16. Se Victor Hermansen, *Fra Kunstkammer til Antik-Cabinet, Antik-Cabinettet 1851* (København 1951), s. 51 f.
17. Publiceret 1826 og 1830 i Paris.
18. Th. E. Mionnet, *Description de médailles antiques, grecques et romaines* I-VI, Supplément I-IX (Paris 1806-1837).
19. Se C. M. Kraay, *Archaic and Classical Greek Coins* (London 1976), s. 211-212.